

Metodologie řešení právních případů: subsumpce vs. proporcionalita

Jakub Valc*

Abstrakt: Aplikace práva je typicky spojována s řešením právních případů ze strany soudů a jiných orgánů veřejné moci, které jsou zákonem zmocněny k autoritativnímu projednávání a rozhodování sporů a právních věcí různého druhu. Z metodologického hlediska je poté aplikace práva nejčastěji spojována buďto s logicko-deduktivním postupem v podobě subsumpce, nebo s uplatňováním racionální argumentace v podobě testu proporcionality. Mým záměrem bude vymezit nejen podstatu a odlišnosti obou těchto postupů, ale také zkoumat společné znaky, které jim mohou být za určitých podmínek připisovány.

Klíčová slova: aplikace práva, právní případ, metodologie, subsumpce, proporcionalita

Úvod

Z teoretického pohledu můžeme rozlišovat různé formy realizace práva, mezi které patří rovněž jeho aplikace, jakožto proces spočívající ve výkladu a použití platného práva v podmínkách konkrétního případu. Jedná se o obecné vymezení, které lze využít bez ohledu na skutečnost, kým je aplikace práva fakticky prováděna. To, co subjekty aplikující právo zpravidla odlišuje, je až (ne)dostatek potřebné erudice a kompetence, kterou lze spojovat s otázkou formální pravomoci a příslušnosti. Pokud je aplikace práva prováděna kvalifikovaným způsobem, může v případě soukromých osob a orgánů veřejné moci vést k podobným, či dokonce naprosto stejným výsledkům, a to s tím rozdílem, že bude mít u orgánů veřejné moci typicky podobu závazného rozhodnutí, jakožto individuálního právního aktu, kterým je autoritativně a vynutitelně rozhodováno o právech a povinnostech účastníků řízení. Kromě toho bude nepochybně hrát určitou roli, zda je subjekt aplikující právo na výsledku nějak subjektivně zainteresován, či nikoliv (jako nestranný orgán), protože se jeho preference mohou promítnout buďto do způsobu výkladu právních norem, anebo přímo do použití konkrétních argumentů, pakliže je na nich posouzení případu bezprostředně založeno.

Cílem tohoto článku je zabývat se podstatou řešení právních případů, a to se zaměřením na rozdílné a společné znaky dvou základních metodologických postupů, které jsou v aplikaci práva běžně využívány, tedy subsumpce a proporcionality. Za tímto účelem budu nejprve věnovat pozornost vymezení jednotlivých rovin a typů právních případů, které jsou v teorii rozlišovány. Následně se již zaměřím na podrobnější rozbor subsumpce, která může být ve smyslu logicko-deduktivního postupu zjednodušeně pojímána jako

---

* JUDr. PhDr. Jakub Valc, Ph.D., advokát a odborný asistent na katedře právní teorie Právnické fakulty Masarykovy univerzity. E-mail: 380851@mail.muni.cz, kancelar@akvalc.cz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4080-2679>. Autor děkuje všem anonymním recenzentům za zpětnou vazbu a podnětné připomínky, které byly při zohlednění zaměření článku a jeho rozsahu reflektovány. Výjimkou byly pouze takové připomínky, které směřovaly proti hlavní myšlence či koncepci celého textu nebo spočívaly ve zpochybnění názorů autora, které však autor podle svého mínění dostatečně podložil a obhájil. Jejich vypořádání by poté změnilo text v nesystematickou a neadresnou polemiku, což pochopitelně nebylo jeho záměrem.

podřazení individuální skutkové podstaty pod abstraktní skutkovou podstatou zakotvenou v právním předpise, což však není za účelem praktického (aplikačního) vymezení její podstaty dostačující, protože je třeba zohledňovat možné obtíže při zjišťování skutkového stavu a výkladu dotčených pravidel chování, respektive právních norem. Ve vztahu k subsumpci poté významově odliším proporcionalitu jakožto metodologický postup, který je z povahy věci spojován s případy lidskoprávního charakteru, tedy takovými, jejichž řešení není obecně založeno na logickém vyplývání, ale na vyvažování kolidujících práv či chráněných zájmů za pomoci racionální argumentace. Závěrem ukážu, že navzdory přirozeným odlišnostem se můžeme u obou metodologických postupů setkat ve vazbě na povahu a okolnosti případu s větší nebo menší mírou nepředvídatelnosti výsledků jejich aplikace, což zesiluje požadavek na „transparentnost“, tedy přezkoumatelnost myšlenkových postupů a z nich vyplývajících závěrů.

1. Struktura a typologie právních případů

Pokud hovoříme o právních institutech jako je například manželství, vlastnictví nebo dědictví, máme v podstatě na mysli společenské instituty, které mají nějaký právní rámec. Stejně tak popisujeme právní vztahy smluvního nebo jiného charakteru jako společenské vztahy upravené platným právem. Analogicky pak můžeme za právní případy označit takové, na které dopadají nějaká pravidla chování či regulativy vyskytující se v jedné nebo více oblastech právní regulace. Jedná se o normativní hledisko, tedy vymezení právních případů ve vazbě na skutečnost, že jejich řešení má východisko v platné právní úpravě. Kromě toho však lze na každý právní případ nahlížet jako na souhrn nejen právně relevantních, ale také časově, prostorově a věcně ohraničených událostí či skutečností.¹ V tomto ohledu se již dostáváme ke struktuře právního případu, tedy k rozlišování jeho skutkové a právní roviny, které jsou ve vzájemné interakci a nelze je proto chápat zcela izolovaně. Jejich vymezení má však zcela zásadní význam nejen z důvodu teorie, ale také platné legislativy a aplikační praxe, protože jsou na dané rozlišování navázány jak standardizované postupy orgánů veřejné moci při zjišťování skutkového stavu věci a jeho právního kvalifikaci, tak procesní povinnosti a možnosti samotných účastníků řízení a jejich zástupců.²

Co se týče skutkové roviny, lze ji primárně spojovat s faktickou stránkou případu, tedy otázkami ohledně průběhu nějakých dějů nebo výskytu určitých skutečností či událostí,

¹ HLOUCH, L. *Teorie a realita právní interpretace*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, s. 206.

² Danou skutečnost lze demonstrovat na vybraných odlišnostech jednotlivých druhů soudního řízení. V civilním sporném řízení je běžně uplatňována zásada formální pravdy, která vychází z toho, že soudy rozhodují dané právní věci na základě skutkového stavu, který jim byl předestřen. Aktivita je tedy v tomto druhu řízení především na samotných účastnících řízení majících povinnost tvrzení a povinnost důkazní ohledně rozhodných skutečností, kterými jsou v podobě břemen obtížení a od jejichž (ne)splnění se odvozuje (ne)úspěch ve věci. Při plnění těchto procesních povinností navíc účastníci řízení musí brát v potaz zásadu koncentrace řízení, která spočívá v tom, že k později uplatněným tvrzením či důkazům již nebude až na zákonem stanovené výjimky a po příslušném poučení soudu přihlíženo, a to ani v případě uplatnění opravných prostředků, které jsou z hlediska přípustnosti či důvodů na rozlišování skutkové a právní roviny případu rovněž založeny. Diametrálně odlišnou roli soudů a postavení účastníků řízení lze naopak spatřovat nejen u civilního řízení nesporného, ale zejména u trestního řízení soudního, ve kterém je mimo jiné uplatňována zásada vyšetřovací a obviněný má ústavně garantované právo nevyповídat, tedy nemusí předkládat žádné důkazy na svoji obhajobu. Současně se zde neuplatňuje zásada koncentrace řízení a použití opravných prostředků je celkově jinak koncipováno, a to včetně již uvedených podmínek přípustnosti a důvodů. Viz k tomu také SVOBODA, K. Limity aktivního dokazování soudem. Může si soud v civilním řízení dokazovat, co chce? *Právní rozhledy*. 2007, č. 15, s. 562; VAŠUTOVÁ, V. Specifika dokazování v odlišných právních procesech. *Právní rozhledy*. 2011, č. 22, s. 795–803.

což lze souhrnně označit jako skutkový stav (*Sachverhalt*).^{3,4} Jinými slovy, vždy se bude jednat o hledání odpovědi na otázky mající odraz v reálném světě, ve kterém lze určité jevy bezprostředně zkoumat a pozorovat, popř. zpětně rekonstruovat. Od toho se bude odvíjet také povaha jednotlivých otázek, které se budou v tomto směru zaměřovat na relevantní popis toho, co, kdy, kde a jak se vlastně stalo. Z formálně procesního hlediska můžeme hledání odpovědi na takové otázky považovat za samotnou podstatu dokazování, jakožto formalizovaného postupu, jehož účelem je zjistit rozhodný skutkový stav, který má být předmětem právního posouzení.⁵ V této souvislosti je nutné věnovat pozornost tomu, co se skutkovým stavem rozumí. Rozhodně nelze vycházet z toho, že by se mělo jednat o směsici všech možných informací vztahujících se jakkoliv k projednávanému případu. Naopak je mnohdy poměrně složitým úkolem aplikujícího orgánu, aby tzv. oddělil zrno od plev, tedy při zohlednění typu soudního či správního řízení a povahy věci konkretizoval předmět a záběr dokazování, které by se mělo zásadně vztahovat pouze ke skutkovým okolnostem, která jsou podstatná pro ucelené zjištění skutkového stavu a jeho právní kvalifikaci, respektive pro rozhodnutí věci.⁶

Představme si modelový případ, kdy bude probírat civilní spor o náhradu újmy způsobené na zdraví v důsledku útoku psa souseda poškozené. Lze důvodně očekávat, že poškozená bude svému právnímu zástupci nebo jako nezastoupený účastník řízení přímo v žalobě podrobně popisovat nejen samotný útok, ale také vše, co mu předcházelo. V této souvislosti bude pravděpodobně uvádět velké množství údajů, které nejsou z právního hlediska (ve vazbě na posouzení uplatňovaného nároku) relevantní, přičemž naopak může záměrně či z neznalosti opomíjet okolnosti, které zásadní jsou. Pro rozsouzení věci nebude typicky podstatné, zda se jedná o psa s rodokmenem, čím ho soused krmí, do jaké části obce ho chodí běžně venčit apod. Naopak může mít podstatný význam okolnost,

³ Německý autor Franz Reimer popisuje skutkový stav doslova jako „abstrakci: výsek z širokého proudu příběhů, dějin a vývoje – výsek, který je určován příslušným zájmem daného pozorovatele“ (překlad autora). Viz REIMER, F. *Juristische Methodenlehre*. Baden-Baden: Nomos, 2016, s. 173–174.

⁴ Kromě skutkového stavu se můžeme v teorii a praxi často setkat rovněž s používáním pojmů „skutek“ a „skutkový děj“, a to zejména ve vztahu k problematice trestných činů a přestupků jakožto různých (byť v řadě ohledů podobných) forem veřejnoprávního trestání. Důvodem je skutečnost, že zejména s pojmem „skutek“ a „popis skutku“ výslovně pracují nejen odpovídající procesněprávní předpisy, ale na jejich základě také jednotlivá soudní či správní rozhodnutí, jejichž výrok o uznání viny musí stejně jako předcházející oznámení o zahájení přestupkového řízení nebo usnesení o zahájení trestního stíhání obligatorně obsahovat dostatečně určitý a navzájem odpovídající popis skutku s označením místa, času a způsobu jeho spáchání, aby byla mimo jiné zajištěna jeho nezaměnitelnost s jiným skutkem. Za účelem terminologického rozlišení pojmů „skutkový děj“, „skutkový stav“ a „skutek“ se pak lze v doktríně trestního práva setkat s následujícím vymezením: „Skutkový děj zahrnuje skutkové okolnosti konkrétního případu tak, jak se stal, bez ohledu na jejich trestněprávní relevanci [...]. Je to čistě skutková, faktická záležitost, popisovaná zpravidla osobou trestního práva neznalou. Jde tedy o skutek *de facto*. Skutkový stav věci je na rozdíl od skutkového děje pojmem užším a je souhrnem takových trestněprávně relevantních faktů, které jsou potřebné pro rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení v příslušném stadiu tohoto řízení, a je označením pro skutek *de iure*.“ Viz FRYŠTÁK, M. *Znalecké dokazování v trestním řízení*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 6.

⁵ V obecném slova smyslu lze poté dokazování považovat za „specifický společenský gnozeologický proces individuálního charakteru zaměřený na potvrzení nebo vyvrácení existence či neexistence určité objektivní skutečnosti (jevu, vztahu, ideje atd.) nebo na potvrzení či vyvrácení teze o existenci či neexistenci takové objektivní skutečnosti“. Viz JIRSA, J. – HAVLÍČEK, K. *Dokazování: úvahy o teorii a praxi*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 17.

⁶ Z teoretického pohledu lze v této souvislosti hovořit o tom, že prvotní výsledek utváření skutkového stavu je tzv. surový skutkový stav (*Rohsachverhalt*) neboli veškerá fakta, která vyšla najevo ze sdělení klienta či účastníků řízení, čtení listin, šetření a dalších úkonů, které jsou za účelem zjištění skutkového stavu věci prováděny. Následující kroky pak typicky směřují ke kontextuálnímu zpracování těchto skutečností do podoby uceleného obrazu, jehož smyslem je v podstatě přetavení nabízených skutkových informací do právního světa představ a porozumění. Viz REIMER, F. *Juristische Methodenlehre*, s. 62.

kde k samotnému útoku došlo,⁷ zda byl pes na vodítku nebo ho měl souseď jinak pod kontrolou. Stejně tak bude mít například z hlediska spoluzavinění vliv, zda poškozená psa nějakým způsobem vyprovokovala, popř. související varování souseda při kontaktu se psem nerespektovala. Je tedy zřejmé, že náležitě zjištění a související upřesnění skutkového stavu (ve vazbě na druh a povahu řízení) je zcela zásadní, protože je předpokladem pro navazující fázi řešení případu, tedy jeho posouzení v právní rovině.⁸

Na rozdíl od roviny skutkové, která je neodmyslitelně spojena se světem bytí, tedy fakticitou, právní rovina povahově spadá do odlišného světa mětí neboli normativity. To navazuje na kantovské rozlišování mezi tím, co je (*sein*), a tím, co má být (*sollen*), což se ostatně stalo východiskem jednotlivých přístupů právního normativismu.⁹ Pokud například soud na podkladě zjištěných skutečností dospěje k závěru, že konkrétní osoba je jako dlužník v prodlení s plněním svého peněžitého dluhu, pohybuje se stále v rovině faktického popisu nějakého děje, byť právně relevantního. Do světa normativních úvah a závěrů se dostane až ve chvíli, kdy bude při vymezení právního rámce případu odkazovat na dotčená ustanovení občanského zákoníku¹⁰ (normativní věty), podle kterých platí, že dlužník je povinen splnit svůj závazek vůči věřiteli řádně a včas, jinak je v prodlení, a to se všemi souvisejícími právními důsledky. Z praktického pohledu lze tedy konstatovat, že právní rovina spočívá v nalezení rozhodného práva, tedy takového, které dopadá na posuzovaný případ v podobě, jak byl skutkově zjištěn a vymezen.¹¹

Kromě skutkové a právní roviny, které v podstatě představují základní strukturu každého právního případu, můžeme nicméně rozlišovat jednotlivé případy navzájem, a to podle míry jejich „jednoduchosti“ či „složitosti“. V tomto směru se již dostáváme především do fáze řešení právních otázek, tedy určení rozhodného práva a jeho následné aplikace. Nelze samozřejmě zpochybnit, že při zjišťování skutkového stavu a jeho hodnocení pro účely vydání rozhodnutí může rovněž vyvstat řada problémů a překážek, které mohou být zapříčiněny jak samotnou povahou projednávané věci, respektive její komplikovaností, tak důkazní nouzí spojenou mimo jiné s nedostatečnou součinností nebo dokonce obstrukční strategií účastníků řízení. V takových situacích jsou pak uplatňovány již dříve tematizované právní zásady, které mají svůj odraz nejen v doktríně, ale také přímo v procesních právních předpisech. Pokud například žalobce v civilním sporném řízení nebude v nezbytném rozsahu tvrdit a prokazovat rozhodné skutečnosti, nebude v zásadě úspěšný, protože ani přes případné poučení soudu neunesl břemeno tvrzení nebo břemeno důkazní. Jiná východiska jsou stanovena pro různá sankční řízení, ve kterých se v této souvislosti uplatňuje tzv. modifikovaná zásada materiální pravdy, podle níž platí, že příslušný orgán musí aktivně zjistit skutkový stav věci bez důvodných pochybností,

⁷ Nemuselo se tak stát na veřejném prostranství, ale na plotem ohraničené zahradě souseda, kde se pes z legitimních důvodů volně pohyboval a poškozená tam bez vědomí souseda (vlastníka psa a pozemku) vstoupila.

⁸ LARENZ, K. – CANARIS, C. H. *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*. Berlin: Springer, 1995, s. 99–100.

⁹ Konkrétně lze zmínit zejména ryzí nauku právní Hanse Kelsena, která byla vystavěna na tom, že právo je uzavřený systém norem, které svou platnost odvozují jedna od druhé. Jinými slovy, právní norma je součástí duchovního světa, pročež ji nelze spojovat se světem přírody. Stejně tak musí být norma odlišována od jiných duchovních světů, zejména pak toho, který tvoří normy morální, se kterými jsou právní normy nejčastěji dávány do souvislosti. Viz KELSEN, H. *Reine Rechtslehre. Studienauslage der 1. Auflage 1934*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2008, s. 25.

¹⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“).

¹¹ Jinými slovy lze hovořit o hledání odpovědi na právní otázky, které budou typicky výsledkem konfrontace skutkového stavu jako součásti světa bytí s právní úpravou jako součástí světa mětí. Viz také HLOUCH, L. *Teorie a realita právní interpretace*, s. 206.

jinak musí rozhodnout ve prospěch obviněného (zásada *in dubio pro reo*), protože spáchání skutku danou osobou nebylo spolehlivě prokázáno.¹² Navzdory omezeným možnostem dopátrat se objektivní pravdy ohledně rozhodných skutečností proto mají orgány veřejné moci k dispozici procesní nástroje k tomu, aby na takové situace procesně předvídatelným způsobem reagovaly. Na základě toho nicméně nelze zpochybnit, že se nebude v řadě případů jednat o „jednoduché“ rozhodnutí, které musí být navíc vždy přezkoumatelně zdůvodněno, aby nebylo projevem libovůle v rozhodování.¹³

Jak již však bylo naznačeno, rozlišování jednoduchých a složitých právních případů je obecně používáno zejména ve vazbě právní řešení případu, tedy nalezení rozhodného práva ve smyslu jeho výkladu a aplikace. Z praktického pohledu se tak bude většinou jednat o postup spočívající v určení a následném použití konkrétních právních norem, které jsou ve formě normativních vět jazykově vyjádřeny v jednotlivých ustanoveních právních předpisů, jakožto formálních pramenech práva.¹⁴ O jednoduchém případě (*easy case*) pak bude hovořeno typicky za situace, kdy nebudou vyvstávat zásadní výkladové otázky ohledně toho, zda lze abstraktně stanovené pravidlo chování vztáhnout na projednávaný případ, či nikoliv. Jinak řečeno, zda lze konkrétní skutkovou podstatu podřadit pod abstraktní skutkovou podstatu zakotvenou v právní úpravě. V zásadě tak bude hrát roli, zda jsou v kondicionální části právní normy (hypotéze) jednotlivé podmínky pro aplikaci dotčeného pravidla chování stanoveny dostatečně určitým způsobem nebo naopak takovým, který za účelem určení právního následku vyžaduje jít doslova za rámec normativního textu, a to za pomoci širšího spektra výkladových metod, jejichž použití nelze z hlediska výkladového závěru dopředu objektivizovat.¹⁵ Od toho se odvíjí možné pojetí složitých případů (*hard cases*), které jsou zpravidla založeny na nějakém argumentačním problému, ať už spočívá v absenci jednoznačné právní úpravy, respektive potřebě náležitého zdůvodnění volby některého z více možných výkladů, anebo v tom, že je z povahy věci založen nikoliv na aplikaci konkrétních pravidel chování, ale na obtížnějším vyvažování v kolizi stojících principů, respektive základních práv a svobod nebo veřejných zájmů.¹⁶

¹² Se zásadou oficiality, zásadou materiální pravdy a zásadou vyšetřovací se kromě toho můžeme setkat také v civilním řízení nesporném, které je předně upraveno ve speciálním právním předpisu ve smyslu zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

¹³ Samozřejmě mám na mysli situace, kdy je rozhodnutí zatíženo těžkou vadou spočívající mimo jiné v tom, že příslušný soud své skutkové nebo právní závěry v odůvodnění rozhodnutí srozumitelně nevymezí, popř. neuvede konkrétní důvody, proč neprovedl některé z navržených důkazů anebo proč jednotlivým tvrzením či námitkám účastníka řízení nepřisvědčil. K pojmu nepřezkoumatelnosti rozhodnutí srov. např. rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 1. 2013, č. j. 1 Afs 92/2012-45, nebo ze dne 29. 6. 2017, č. j. 2 As 337/2016-64.

¹⁴ Pro účely tohoto článku se pohybuji v evropském právně-kulturním prostředí, kde jsou právní předpisy dominantním zdrojem platného práva. Tím nijak nepochybujeme, že lze jinak uvažovat také o řešení právních případů na podkladě právních principů nebo jiných druhů formálních pramenů práva, mezi které patří nejen normativní smlouvy, ale zejména soudní precedenty, které mají především v oblastech pod vlivem angloamerické právní kultury stále své postavení, byť postupně ustupující narůstajícímu vlivu práva psaného. K tomu také viz KÜHN, Z. Jsou právní principy a soudcovská rozhodnutí pramenem práva? *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2001, č. 3, s. 237–238.

¹⁵ Důvodem je skutečnost, že výklad práva lze do určité míry chápat jako subjektivní proces, který se odvíjí od individuálního přístupu soudce, pakliže musí dotvářet význam neurčitých právních pojmů, popř. pokud nevychází vlivem otevřené textury práva čistě z jazykového znění dotčeného ustanovení, ale opírá své úvahy a výkladové závěry mimo jiné o výklad teleologický, který na podkladě řešení případu zohledňuje účel dané právní úpravy. Účel právní normy pak lze (ve specifických případech) vnímat různým způsobem, přičemž může vést k podstatné modifikaci či korekci právní normy, ať ve smyslu omezení (redukci) nebo rozšíření (extenzi) jejího působení či právního následku. K tomu blíže viz REIMER, F. *Juristische Methodenlehre*, s. 173–174.

¹⁶ Zde pak bude hrát určitou roli, o kolizi jakých právních principů se jedná, jak bude později blíže vysvětleno.

Lze tedy shrnout, že mezi jednoduchými a složitými právními případy nelze stanovit jednoznačnou hranici, přičemž se mohou v určité podobě vyskytovat ve vazbě na oba metodologické postupy řešení právních případů.¹⁷

2. Subsumpce jako proces logického vyplývání?

Z hlediska pojmového vymezení, jehož smyslem je především postihnoutí základní podstaty nebo znaků zkoumaného jevu, bývá proces subsumpce často ztotožňován s procesem aplikace práva, respektive s jedním z hlavních kroků celého myšlenkového postupu.¹⁸ O tom svědčí také jednotlivé definice aplikace práva, které jsou za tímto účelem v teorii používány, přičemž z pochopitelných důvodů reflektují skutečnost, že subsumpce je metodologickým postupem, který je v soudní či obecně aplikační praxi standardně (v hojné míře) používán.¹⁹ Konkrétně lze poukázat na definici Aleše Gerlocha, podle kterého se aplikací práva rozumí zejména „kvalifikovaná forma realizace práva uskutečňovaná orgány veřejné moci, při níž dochází k podřazení (subsumpci) konkrétní skutkové podstaty pod příslušnou abstraktní skutkovou podstatu vyjádřenou v právní normě.“²⁰ Podobným způsobem se staví k vymezení daného pojmu také autorský kolektiv v čele s Jaromírem Harvánkem, když aplikaci práva obecně popisuje jako „druhé stádium realizace práva v linii tvorby právních norem – jejich použití na konkrétní dynamickou skutečnost (jejich aplikace). Jde tedy o použití určité statické právní normy na konkrétní případ lidského chování ve společnosti“.²¹ Lze se pak setkat ještě se stručnějším vymezením, podle kterého se v případě aplikace práva jedná prostě o „použití obecné právní normy na skutkový stav.“^{22, 23}

Ze všech výše uvedených definic lze abstrahovat několik postupných kroků, které jsou s aplikací práva v podobě subsumpce běžně spojovány: 1. určení skutkového stavu, 2. nalezení právní normy, 3. podřazení skutkového stavu pod právní normu a 4. vymezení právního následku. Nejedná se však o izolované kroky, nýbrž takové, které jsou navzájem provázány a podmíněny. Již jsem ukázal, že samotné zjištění skutkového stavu v nezbytném rozsahu může být často problematické, a to z více objektivních i subjektivních důvodů. Pokud se dostaneme k druhému kroku, tedy k nalezení právní normy, může vyvstávat otázka ohledně toho, jaká právní úprava má být vlastně na daný případ použita. Tím nemám na mysli případné střety norem nebo pochybnosti ohledně výkladu konkrétních ustanovení v právních předpisech, ať už kvůli výskytu neurčitých právních pojmů, anebo z jiných důvodů, ale samotné určení toho, v jaké oblasti právní regulace se budeme pohy-

¹⁷ KÜHN, Z. *Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2022, s. 41–44.

¹⁸ To potvrzuje také Knapp, když doslova píše, že: „*Usus communis právního jazyka používá výrazu aplikace často prostě ve významu subsumpce.*“ Viz KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 187.

¹⁹ Podle mého názoru lze mezi právníky považovat za obecně známou skutečnost, že subsumpce je běžně používaným metodologickým postupem při řešení právních případů, byť se vlivem obtíží se zjišťováním skutkového stavu nebo právní kvalifikace nemusí pravidelně jednat o jednoduchý případ, resp. takový, který by bylo možné bez dalšího řešit cestou logického vyplývání, tedy jednostranného podřazení skutkového stavu pod právní normu, jak bude později blíže rozvedeno.

²⁰ GERLOCH, A. *Teorie práva*. Dobrá voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2001, s. 179.

²¹ HARVÁNEK, J. a kol. *Právní teorie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 279.

²² KOLLER, P. *Theorie des Rechts: Eine Einführung*. Böhlau: Böhlau Verlag Gesellschaft, 1992, s. 169.

²³ Jsem si samozřejmě vědom toho, že odkazované publikace jsou primárně určeny k propedeutickým (nikoliv vědeckým) účelům, což však podle mého názoru nevylučuje, aby byly využity výhradně pro účely rámcového a ve své podstatě kvalifikovaného vymezení pojmů, které jsou v právu běžně používány.

bovat.²⁴ Pokud dojde například k dopravní nehodě, při které bude v důsledku zaviněného jednání řidiče jiné osobě způsobena újma na zdraví, bude namísto uvažovat o tom, zda daný případ právně posuzovat jako přestupek,²⁵ některý z trestných činů připadajících v úvahu,²⁶ anebo v rovině soukromoprávní povinnosti nahradit poškozenému újmu na zdraví podle § 2958 občanského zákoníku. Teprve následně může být přistoupeno k výkladu rozhodné právní úpravy, abychom zjistili, zda ji můžeme na zjištěný skutkový stav aplikovat, či nikoliv.²⁷

Tento navazující krok již vyjadřuje samotnou podstatu subsumpce neboli podřazení skutkového stavu pod příslušnou právní normu, respektive soubor právních norem. Ve své podstatě se jedná o právní syllogismus, jakožto logicko-deduktivní postup, kdy se obecné pravidlo (horní premisa) použije v konkrétním případě (dolní premisa). Obecně se můžeme s takovým způsobem uvažování, kdy z nějaké premisy vyplývá konkrétní závěr, setkat zcela běžně. Právní relevanci má však pouze za předpokladu, že má oporu v právních předpisech, popř. v na jejich základě vydaných interních normativních aktech.²⁸ Abstraktně lze daný postup vysvětlit na následujícím schématu. Pokud právní norma stanovuje, že pro všechny osoby x platí: Pokud nějaká osoba x naplní skutkovou podstatu T , pak by z toho měl pro osobu x vyplývat právní následek R . Z toho lze dovodit, že osoby $x_{1,2,3...x}$, které naplnily skutkovou podstatu T , by měly nést následek R .²⁹

Abych tento příklad učinil více představitelný, můžu výše uvedené schéma konkretizovat, tedy demonstrovat na základní skutkové podstatě trestného činu těžkého ublížení na zdraví ve smyslu § 145 odst. 1 trestního zákoníku, podle kterého platí, že: „*Kdo jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až deset let.*“ Z normativního hlediska můžeme hovořit o tom, že dané ustanovení zákona stanovuje sankci spojenou s naplněním skutkové podmínky, jejíž podstata spočívá v porušení implicitně stanoveného či předvídaného zákazu zasahovat jinému neoprávněně do zdraví (tělesné integrity), jakožto zájmu chráněnému trestním zákoníkem. Pokud tedy bude v řízení spolehlivě prokázáno, že osoba x_1 , říkáme jí například Pavel, vychrstla jiné osobě do obličeje kyselinu nebo jinou leptavou látku, v důsledku čehož tato osoba oslepla, mohli bychom intuitivně dospět k závěru, že Pavel se dopustil trestného činu těžkého ublížení na zdraví, protože mu má být soudem uložen trest odnětí svobody v zákonem stanoveném rozsahu.

²⁴ Jinak řečeno, v jakém řízení a jakým orgánem by měl být právní případ autoritativně vyřešen.

²⁵ Konkrétně by se mohlo jednat o skutkovou podstatu přestupku podle § 125c odst. 1 písm. h) zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

²⁶ V tomto případě by se mohlo jednat o trestný čin těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 147 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“), nebo o trestný čin ublížení na zdraví podle § 148 téhož zákona. Rozdíl mezi těmito skutkovými podstatami bude zejména v povaze a rozsahu způsobených následků na zdraví poškozeného, což reflektuje zejména § 122 trestního zákoníku, který obsahuje legální definice ublížení na zdraví a těžké újmy na zdraví. V tomto směru je v obou definicích (popř. použitým výčtu) zohledněna jako rozlišovací kritérium doba spojená s rekonvalescencí, přičemž u ublížení na zdraví se vyžaduje kromě potřeby lékařského vyšetření také ztížení obvyklého způsobu života poškozeného alespoň po dobu sedmi dnů. V případě způsobení těžké újmy na zdraví je naopak za „delší dobu trvající poruchu zdraví“ považována doba alespoň v délce šesti týdnů. K tomu blíže viz ŠČERBA, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.

²⁷ K tomu (ve vazbě na německou právní úpravu) srov. také RÜTHERS, B. – FISCHER, Ch. – BIRK, A. *Rechtstheorie und juristische Methodenlehre*. München: C. H. Beck, 2020, s. 114–415.

²⁸ Opomenout nelze ani normativní význam kolektivních smluv, pakliže by se jednalo o (mzdové) nároky v oblasti pracovního práva.

²⁹ KOLLER, P. *Theorie des Rechts: Eine Einführung*, s. 169.

Na první pohled se jedná o jednoduché vymezení právního následku na principu subsumpce ve smyslu právního sylogismu. Je však vhodné připomenout, že takovému závěru musela z povahy věci předcházet řada kroků spojených s procesem zjišťování skutkového stavu a jeho právní kvalifikace. Příslušný trestní soud se totiž musel skrze dokazování zabývat nejen pouze objektivní stránkou trestného činu, tedy tím, zda Pavel výše uvedeným způsobem skutečně jednal a zákonem předvídaný následek způsobil. Naopak musel za pomoci systematického výkladu zohlednit také jiná ustanovení trestního zákoníku, která v podstatě stanovují další podmínky ve vazbě na naplnění hlavní hypotézy (negace dispozice) spojené s aplikací dané skutkové podstaty a uplatněním souvisejícího trestního postihu. Jinými slovy, příslušný soud musel zkoumat naplnění všech prvků subjektivní právní odpovědnosti. Předně musel věnovat pozornost tomu, zda je Pavel trestně odpovědný, a to nejen z hlediska věku, ale také přičetnosti, a to jak v rovině vědomí (schopnosti rozpoznat následky svého jednání), tak vůle (schopnost své jednání ovládnout). Současně musela být v kontextu okolností případu posuzována skutečnost, zda se Pavel daného jednání dopustil úmyslně, popř. zda nejednal v mezích nutné obrany, pakliže by přiměřeně reagoval na přímo hrozící nebo trvajících útok poškozeného. Všechny tyto a další kroky jsou nezbytnou podmínkou k tomu, aby mohla být subsumpce skutkového stavu pod danou skutkovou podstatu trestného činu provedena, a to při současném respektování právních zásad presumpce nevinu a v pochybnostech ve prospěch. Nelze navíc opomenout, že vznik následku v podobě těžkého ublížení na zdraví nelze automaticky předvídat, ale musí být hodnocen na podkladě povahy a rozsahu zranění, popř. jeho následků, a to jak ve vazbě na související ustanovení trestního zákoníku,³⁰ tak při zohlednění jejich výkladu v doktríně a judikatuře. V opačném případě by se mohlo jednat o jiný trestný čin, který vykazuje odlišné formální znaky a podléhá z logiky věci jiné trestní sazbě. Všechny tyto úvahy se navíc stále týkají toliko otázky viny, nikoliv samotného uložení trestu, což je v mezích zákona záležitostí uvážení soudního orgánu, které musí reflektovat různé okolnosti případu a musí být řádně zdůvodněno.³¹

Podobným způsobem by bylo možné rozebírat také jiné skutkové podstaty trestných činů či jiných druhů veřejnoprávních deliktů, které se navzájem často odlišují toliko v míře společenské škodlivosti.³² Stejně tak je možné spatřovat podobné aplikační problémy v jiných oblastech právní regulace, včetně posuzování oprávněnosti různých nároků soukromoprávní povahy.³³ Tento modelový případ nicméně potvrzuje již vyslovenou tezi, že

³⁰ Jedná se o již odkazovaný § 122 trestního zákoníku.

³¹ Určitým návodem jsou v tomto směru § 41 a § 42 trestního zákoníku, které obsahují demonstrativní výčet polehčujících a přitěžujících okolností, které má soudce při úvahách o druhu a výši trestu zohlednit, pakliže nejsou již součástí formální stránky trestného činu, protože by se jednalo o porušení zákazu dvojího přičítání (např. ve vazbě na recidivu).

³² Jako příklad může sloužit projednávání přestupku proti majetku podle § 8 odst. 1 písm. a) bodu 1 zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, kterého se fyzická osoba dopustí krádeží. V § 205 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku je totiž zakotvena skutková podstata trestného činu krádeže, které se pachatel dopustí tím, že si присvojí cizí věc tím, že se jí zmocní, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoliv nepatrnou. V podstatě je tak rozlišovacím kritériem právě míra společenské škodlivosti, která je v tomto případě vyjádřena výší vzniklé škody na majetku, kterou se pro účely trestněprávního postihu rozumí škoda nejméně ve výši 10 000 Kč, jak vyplývá z nedávno novelizovaného § 138 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku. Jinak lze ve vztahu k projednání daného přestupku obecně hovořit v podstatě o identických právech obviněného, a to včetně souvisejících povinností správního orgánu, zejména ve vazbě na striktní uplatňování zásady presumpce nevinu, modifikované zásady materiální pravdy a zásady *in dubio pro reo*. Nelze samozřejmě opomenout rozdíl spočívající v tom, že přestupkové řízení je založeno na formálně-materiálním pojetí deliktu, což klade zvýšené požadavky na zdůvodnění společenské škodlivosti, která je v trestním právu uplatňována toliko ve formě materiálního korektivu (projev subsidiarity trestní represe).

označení nějakého právního případu za jednoduchý nelze odvozovat pouze z toho, že je v důsledku řešení za pomoci subsumpce, tedy cestou logického vyplývání, protože se jedná pouze o poslední krok komplexního a často kreativního postupu, který může být spojen s řadou problematických otázek skutkového i právního charakteru.

Kromě toho lze na daném případě demonstrovat skutečnost, že subsumpce není v zásadě založena na jednosměrném podřazení skutkového stavu pod příslušnou právní normu zakotvenou v zákoně. Příslušný orgán veřejné moci nepochybně přistupuje k řešení případu s určitým předporozuměním,³⁴ protože v tomto ohledu disponuje požadovanou erudicí a typicky také zkušeností. Z toho důvodu bude na podkladě základních skutkových kontur případu schopen provést jeho předběžné právní posouzení, tedy určení skutkové podstaty trestného činu, jejíž naplnění připadá do úvahy. Teprve následně bude postupně posuzovat naplnění předestřených podmínek pro uplatnění dané formy veřejnoprávní odpovědnosti, čemuž bude odpovídat také rozsah a zaměření dokazování neboli zjišťování relevantních skutkových okolností. Ve své podstatě tak bude dotyčný orgán veřejné moci na kruhovém principu oscilovat mezi skutkovou a právní rovinou případu, přičemž se nemůže zcela vyhnout tomu, že bude někdy muset v důsledku nových skutečností a související změny právní kvalifikace některé kroky zopakovat.³⁵

3. Proporcionalita jako cesta k řešení případů lidskoprávního charakteru

Proti výše popisované podstatě subsumpce, tedy postupu spočívajícímu v podřazení skutkového stavu pod právní normu zakotvenou typicky v nějakém ustanovení právního předpisu, bývá často stavěn do opozice princip proporcionality neboli poměřování. Rozlišování těchto dvou metodologických postupů ve své podstatě vychází z již tradičně uznávané a níže popisované dichotomie mezi způsoby řešení střetu právních norem a střetu právních principů jakožto konkrétních pravidel chování na straně jedné a abstraktních regulativních idejí na straně druhé. Právě rozdílná povaha těchto dvou forem práva se pak

³³ Pokud je například uplatňován nárok na náhradu újmy na zdraví vlivem jednání jiné osoby, bude muset příslušný soud na základě tvrzení účastníků a provedených důkazů posuzovat nejen otázky příčinné souvislosti, ale také (spolu)zavinění vzniklé újmy. Samotné uznání nároku na náhradu újmy navíc ještě nedává odpověď na otázku spojenou se samotnou výší odškodnění, která je požadována, což bude často velmi komplikovanou záležitostí soudního uvážení. Zpravidla se tak bude jednat o případy, které nelze rovněž spojit s jednoznačným řešením v podobě logického vyplývání, tedy jednosměrné aplikace odpovídajícího pravidla chování.

³⁴ Předporozumění úzce souvisí s výkladem textů. Jeho význam spočívá v tom, že umožňuje učinění předběžného úsudku nebo představy, která je následně konfrontována se samotným textem jako objektem interpretace, a to na kruhovém či opakujícím se principu. Za pomoci předporozumění věci pak soudce podvědomě filtruje relevantní skutkové okolnosti, a to ve vazbě na předběžné určení odpovídající právní normy, resp. právní úpravy, která má umožňovat dosažení správného (právně konformního) řešení případu. K tomu dále viz KLATT, M. *Juristische Hermeneutik*. In: HILGENDORF, E. – JOERDEN, J. C. (Hrsg.). *Handbuch Rechtsphilosophie*. Stuttgart: J. B. Metzler, 2016, s. 233–234.

³⁵ Na tyto aspekty procesu aplikace práva (subsumpce) poukazuje také Pavel Hölländer, když uvádí, že: „Počátkem aplikace práva je uvědomění si určitých empirických faktů a jejich prvotní právní posouzení (podřazení pod určitý prvotní právně-normativní rámec). Z tohoto rámce pak plyne nutnost zaostrění (zoomu), tj. nutnost přesného určení rozsahu skutkových zjištění, nezbytných pro naplnění skutkové podstaty daného (hypotetického) normativního rámce. Konfrontace takto vymezeného rozsahu skutkových zjištění se skutečně zjištěným skutkovým stavem pak vrací proces aplikace opět k právně-normativnímu rámci. Jeho výsledkem je buď možná korekce (tj. změna právní kvalifikace) anebo přijetí závěru o právní normou vyžadované korelaci (tj. závěr o možné subsumpci skutkových zjištění pod skutkovou podstatu dané právní normy). V případě změny právní kvalifikace nutno opět vymežit relevantní rozsah skutkových zjištění, nezbytných pro naplnění takto, tj. změněným způsobem, určené skutkové podstaty a celý postup opakovat HOLLÄNDER, P. Putování po stezkách principu proporcionality: intence, obsah, důsledky. *Právník*. 2016, roč. 155, č. 3, s. 274.

odráží do metodologického způsobu jejich použití, a to ve vazbě na již uvedené metody subsumpce a porporcionality.³⁶

Pokud se nejprve zaměřím na právní normy, ty jsou buďto platné, nebo neplatné. Jinými slovy, platí způsobem „všechno nebo nic“, což znamená, že dvě navzájem rozporuplná právní pravidla nelze navzájem vyvažovat nebo poměřovat.³⁷ Představme si modelovou situaci, kdy jedna platná právní norma stanoví pod sankcí zákaz sběru hub v lese a jiná (současně platná) právní norma naopak takové jednání výslovně dovolí. V takovém případě by se adresát právní regulace nacházel ve schizofrenní situaci, protože by nemohl z povahy věci legitimně vyhodnotit, zda je jeho jednání v souladu s právem, či nikoliv. Současně by došlo k celkovému narušení pojetí práva jako jednotného a vnitřně koherentního systému pravidel, mezi kterými by nemělo docházet k logickým rozporům.³⁸

Za tímto účelem jsou proto používána tzv. kolizní výkladová pravidla, která umožňují v konkrétních případech řešit vzájemný střet právních norem upravujících rozdílně stejnou společenskou situaci, aniž by byla některá z nich zákonodárcem či jiným kompetentním orgánem výslovně derogována, tedy z právního řádu odstraněna. Primárním kritériem je v tomto ohledu právní síla, na které je celý právní řád hierarchicky vystaven. Za předpokladu, že nastane naznačený střet právních norem s různou právní silou, je vždy nutné preferovat tu, která se nachází na vyšším stupni, tedy disponuje vyšší právní silou (*lex superior derogat legi inferiori*). Typicky však bude docházet k tomu, že dvě právní normy disponují stejnou právní silou, protože se obě nacházejí ve stejném druhu právního předpisu. V takovém případě je namísto zabývat se tím, zda je mezi těmito normami dán vztah obecnosti a speciality. Uvedené lze dobře demonstrovat například na problematice darování lidských tkání a buněk, které podléhá obecné právní úpravě zakotvené v zákoně č. 296/2008 Sb., o zajištění jakosti a bezpečnosti lidských tkání a buněk určených k použití u člověka a o změně souvisejících zákonů (zákon o lidských tkáních a buňkách). Pakliže se však bude jednat o případ darování pohlavních buněk jako lidských buněk svého druhu pro účely asistované reprodukce v licencovaném zařízení, je potřeba přednostně aplikovat pravidla obsažená ve speciálním právním předpisu, kterým je zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách (*lex specialis derogat legi generali*). Nelze samozřejmě vyloučit ani situaci, kdy se jedná o právní normy disponující nejen stejnou právní silou, ale také obecností nebo specialitou. V takovém případě je namísto uplatnit časové kritérium, které spočívá v tom, že přednost má právní norma přijatá později (*lex posterior derogat legi priori*).³⁹

U právních principů nelze postupovat stejným způsobem, protože mezi nimi logický rozpor nenastává.⁴⁰ Na druhou stranu nelze vyloučit, aby se různé právní principy v konkrétních případech dostaly do vzájemné kolize, která musí být ve prospěch jednoho z nich nějakým způsobem vyřešena. Jinými slovy, právní principy se od právních pravidel ve

³⁶ ALEX, R. On the Structure of Legal Principles. *Ratio Juris*. 2000, Vol. 13, No. 3, s. 295.

³⁷ DWORKIN, R. *Taking Rights Seriously: With a New Appendix, a Response to Critics*. Cambridge: Harvard University Press, 1977, s. 24.

³⁸ MÖLLERS, T. *Juristische Methodenlehre*. C. H. Beck, 2021, s. 142–143.

³⁹ K teoretickému vymezení a historickým východiskům jednotlivých (výkladových) kolizních pravidel viz ibidem, s. 144.

⁴⁰ V tomto směru Ronald Dworkin výslovně rozlišuje politiky a principy. Přestože obojí považuje za určité standardy, které nelze za normy označovat, jsou politiky spojeny se stanovením (politického, ekonomického nebo společenského) cíle, kterého má být dosaženo. Principy jsou naopak standardy, které vyplývají z požadavků spravedlnosti, férovosti nebo nějaké jiné dimenze morálky. Viz DWORKIN, R. *Taking Rights Seriously*, s. 22.

smyslu norem liší svojí strukturou a použitím, neboť o nich nelze uvažovat pouze binárně, tedy způsobem, že buďto platí, nebo neplatí. Naopak je u nich možné uvažovat o různé intenzitě platnosti, což se odráží v tom, že jim lze přikládat na rozdíl od norem různou míru významu či důležitosti. Z toho vyplývá, že ani jeden z kolidujících principů nelze považovat za neplatný pouze proto, že musel v individuálním případě a z rozumných důvodů ustoupit principu jinému.⁴¹ Rozdílnou povahu střetu právních pravidel a střetu právních principů ostatně zdůrazňuje rovněž Robert Alexy, který již principy a z hlediska struktury podobné standardy (politiky) chápe jako tzv. příkazy k optimalizaci, což znamená, že musí být při řešení vzájemné kolize usilováno o jejich naplnění v nejvyšší možné míře, a to jak ve vazbě na skutkové okolnosti, tak právní možnosti.⁴² Tím se podle něj liší od právních norem, kterou jsou svoji povahou příkazy definitivní, neboť jasně stanovují, co má být, tedy co se smí, nesmí nebo může.⁴³

Za účelem demonstrace povahy právních principů a způsobu řešení jejich kolize poté Alexy používá případ řešený německým Spolkovým ústavním soudem, ve kterém byla posuzována otázka, zda může být v rámci trestního řízení soudního projednáno obvinění vůči osobě, jejíž špatný zdravotní stav by v kombinaci se stresem způsobeným procesem mohl vést k újmě na zdraví, či dokonce ke smrti v důsledku srdeční mrtvice. V této souvislosti Alexy poukazuje na skutečnost, že zde na jedné straně stojí ochrana individuálního práva na zdraví a život obviněného a na straně druhé princip právního státu, který se odráží v požadavku na zachování fungujícího systému trestní justice. Na tomto případě poté ukazuje, že jeho řešení nespočívá ve zneplatnění jednoho nebo druhého principu, popř. stanovení nějaké výjimky z pravidla, ale jedná se o vymezení konkrétních podmínek (např. výše rizika nebo rozsah hrozící újmy na zdraví obviněného), za kterých jeden princip musí v daném případě tomu druhému ustoupit. Na základě toho Alexy formuluje tzv. kolizní zákon (*collision law* nebo *Kollisionsgesetz*), od kterého je řešení případu ve smyslu kolize právních principů odvozováno a jehož podstata obecně spočívá v tom, že: „*Podmínky, za kterých má jeden princip přednost před druhým, představují tzv. rozhodné skutečnosti pro pravidlo, které dává právní účinek principu považovanému za přednostní.*“⁴⁴

Jak poté uvádí Pavel Holländer, lze právě Alexyho koncepci považovat za obecné východisko pro praktické používání principu proporcionality neboli poměřování v kolizi stojících principů v ústavněprávním kontextu, tedy při řešení konkrétní kolize lidských práv a svobod.⁴⁵ Z dnešního pohledu lze již hovořit o tom, že princip proporcionality je ustáleným kritériem pro posuzování ústavnosti omezování základních práv. Jinými slovy, hlavním smyslem principu proporcionality je „*napevno stanovit metodologii, prostřednictvím které je možno určit, zda za konkrétních skutkových okolností je zásah do základního práva ústavně přijatelný.*“⁴⁶ K tomu je však vhodné doplnit, že použití daného metodologického postupu nemusí souviset výlučně s řešením kolize dvou základních práv a svobod navzá-

⁴¹ HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 143–145.

⁴² Ve vazbě na potřebu optimalizace Alexy koncipuje tzv. obecný zákon vyvažování (*balancing law* nebo *Abwägungsgesetz*), který zní: „*Čím intenzivnější je zásah do jednoho principu, tím důležitější je realizace druhého principu.*“ (překlad autora). Viz ALEXY, R. *On the Structure of Legal Principles*, s. 298.

⁴³ *Ibidem*, s. 295.

⁴⁴ V originálním jazyce Alexy formuluje kolizní zákon jako: „*The conditions under which one principle takes priority over another constitute the operative facts of a rule giving legal effect to the principle deemed prior.*“ Viz *ibidem*, s. 297.

⁴⁵ HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*, s. 147.

⁴⁶ ONDŘEJEK, P. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*. Praha: Leges, 2012, s. 95.

jem, ale může se nejen teoreticky, ale také prakticky používat rovněž při střetu základních práv nebo svobod s veřejnými zájmy, což kromě výše uvedeného příkladu dokládá rovněž judikatura českého Ústavního soudu.⁴⁷ Mým záměrem nicméně není podrobný rozbor jednotlivých přístupů ke způsobům nebo limitům uplatnění principu proporcionality,⁴⁸ ale spíše postihnoutí základního mechanismu jeho použití jako metodologického postupu, který lze vymezit vůči subsumpci jako základnímu způsobu řešení právních případů.⁴⁹

V této souvislosti se běžně setkáme spíše s používáním pojmu test proporcionality, což zdůrazňuje význam daného principu při posuzování neboli „testování“ přípustnosti omezení nějakého principu ve smyslu základního práva či veřejného zájmu. Z povahy věci lze dovodit, že se nebude na rozdíl od subsumpcie jednat o postup spočívající v logickém vyplývání, tedy v aplikování obecného pravidla v konkrétním případě.⁵⁰ Řešení kolize dvou základních práv nebo veřejných zájmů pomocí jejich vyvažování je totiž primárně založeno na racionalitě a přesvědčivosti použité argumentace,⁵¹ na základě které bude zdůvodněno, proč jeden princip v daném případě převážil nad druhým principem.⁵² Současné však nelze vycházet z toho, že by se jednalo o nestrukturovanou argumentaci, tedy takovou, která by neměla nějaké standardizované kroky. Pokud budu pro účely tohoto článku vycházet toliko z představení klasického testu proporcionality, ten je historicky úzce spjat zejména s judikaturou německého Spolkového ústavního soudu, přičemž je složen ze tří základních kroků či složek, mezi které patří kritérium vhodnosti, potřebnosti a poměrování v užším slova smyslu.⁵³

V posuzování naplnění kritéria vhodnosti se odráží požadavek spočívající v tom, že omezení nějakého základního práva nebo svobody může legitimně dojít pouze za předpokladu, že se jedná o prostředek umožňující reálné dosažení nějakého legitimního cíle, typicky ochrany kolidujícího základního práva nebo veřejného zájmu. Pokud je dané kritérium splněno, posuzuje se požadavek potřebnosti, jehož podstata spočívá v hodnocení toho, zda by nebylo možné dosáhnout daného cíle jiným způsobem, popř. takovým, který

⁴⁷ Viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 11. 2. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 4/17, ze dne 14. 5. 2019, sp. zn. Pl. ÚS 45/17, a ze dne 27. 1. 2015, sp. zn. Pl. ÚS 19/14.

⁴⁸ V samotné judikatuře českého Ústavního soudu lze ostatně rozlišovat různé modifikace testu proporcionality, který je obecně založen na hledání odpovědi na otázky ohledně legitimitnosti stanoveného cíle, racionality prostředků vedoucích k jeho dosažení a (ne)existence alternativních prostředků umožňujících eliminaci nebo zmírnění dopadů do základního práva. Kromě toho lze totiž v judikatuře Ústavního soudu pozorovat rovněž pojetí proporcionality ve smyslu racionality nebo vyloučení toliko extrémní disproportionality. K tomu blíže viz ONDŘEJEK, P. Princip proporcionality a další modely řešení kolizí základních práv. *Jurisprudence*. 2012, č. 1, s. 13–21.

⁴⁹ K odlišným pojetím testu proporcionality viz např. ČERVÍNEK, Z. *Metoda proporcionality v praxi Ústavního soudu*. Praha: Leges, 2021, s. 37–40.

⁵⁰ Odlišení metodologických postupů subsumpcie a proporcionality naznačuje také Pavel Holländer, když uvádí, že: „V případě jejich určitosti postupujeme při aplikaci práva subsumpcí skutkových zjištění pod (relativně určitou) skutkovou podstatu normy a vyvozením normativního následku (respektive hermeneutickou spirálou oscilující mezi skutkovými zjištěními, skutkovou podstatou a normativním následkem). V případě opačném se otevírá prostor pro úvahu o aplikaci principu proporcionality (poměřování), přičemž neurčitost normativních premis může být důsledkem nejasnosti, nepřesnosti, vysoké míry obecnosti, neúplnosti formulování normativních premis, anebo jejich konfliktem [...]“ Viz HOLLÄNDER, P. *Filosofie práva*, s. 274.

⁵¹ Zdeněk Červínek doslova píše: „Výše jsem uvedl, že ústavní soudy nejčastěji zkoumají ospravedlnitelnost omezení základních práv pomocí metody proporcionality. V tomto smyslu je proporcionalita podmnožinou racionality a slouží tak k naplnění výše zmíněného ideálu kultury ospravedlnění. [...] Metoda proporcionality totiž po těchto orgánech požaduje, aby svůj postup či rozhodování zdůvodnily za pomoci objektivních a racionálních důvodů, čímž pěstuje tzv. kulturu ospravedlnění.“ Viz ČERVÍNEK, Z. *Metoda proporcionality v praxi Ústavního soudu*, s. 36–44.

⁵² ALEXY, R. On Balancing and Subsumption. A Structural Comparison. *Ratio Juris*. 2003, Vol. 16, No. 4, s. 433.

⁵³ ČERVÍNEK, Z. *Metoda proporcionality v praxi Ústavního soudu*, s. 36.

bude z hlediska zásahu do základního práva nebo svobody šetrnější. Smyslem je tedy ospravedlnit pouze takové zásahy či omezení, která nejsou realizována ve větším než nezbytném rozsahu.⁵⁴ Posledním krokem je poté samotné poměřování v kolizi stojících základních práv nebo veřejných zájmů, který lze podle již citovaného Zdeňka Červínka spatřovat v posouzení otázky, „*zda existuje přiměřený vztah mezi újmou způsobenou omezenému základnímu právu a důležitostí důvodů svědčících ve prospěch opatření základního práva omezující, resp. zda opatření omezující základní práva svými negativními důsledky nepřesáhla pozitiva plynoucí z jejich přijetí ve prospěch ochrany jiných základních práv nebo veřejných zájmů.*“⁵⁵ Ve vazbě na proporcionalitu neboli poměřování v užším slova smyslu, tedy při individuálním posuzování závažnosti kolidujících základních práv či veřejných zájmů, lze poté v judikatuře českého Ústavního soudu pozorovat rovněž potřebu zohledňovat nejen empirické, ale také systémové, kontextové a hodnotové argumenty.⁵⁶

4. Hledání průsečíků mezi subsumpcí a proporcionalitou

Na základě výše popsané struktury testu proporcionality lze konstatovat, že jeho praktické použití je založeno na odlišném mechanismu než subsumpce, jakožto proces, jehož konečný výsledek spočívá v logickém vyplývání.⁵⁷ Přesto se lze v doktríně setkat rovněž

⁵⁴ Pavel Ondřejek nicméně poukazuje na problémy spojené s chápáním požadavku nezbytnosti ve smyslu potřeby hledání absolutně nejvhodnější úpravy umožňující dosažení legitimního cíle při méně intenzivním zásahu do základního práva. Podle něj by totiž neměly soudy dospět do stádia, kdy budou prostřednictvím individuálního přezkumu jednotlivých aktů moci zákonodárné a výkonné nepřiznávat možnost volby mezi různými způsoby regulace, pakliže jsou všechny ústavně konformní. Smyslem by tedy mělo být sice hledání alternativních možností, ale stále při zachování přiměřené intenzity soudního přezkumu. Viz k tomu ONDŘEJEK, P. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*, s. 104.

⁵⁵ ČERVÍNEK, Z. *Metoda proporcionality v praxi Ústavního soudu*, s. 36.

⁵⁶ Uvedené argumenty pak byly obsahově blíže vymezeny v nálezu Ústavního soudu ze dne 9. 10. 1996, sp. zn. Pl. ÚS 15/96: „*Empirickým argumentem lze chápat faktickou závažnost jevu, jenž je spojen s ochranou určitého základního práva. Systémový argument znamená zvažování smyslu a zařazení dotčeného základního práva či svobody v systému základních práv a svobod. Kontextovým argumentem lze rozumět další negativní dopady omezení jednoho základního práva v důsledku upřednostnění jiného. Hodnotový argument představuje zvažování pozitiv v kolizi stojících základních práv vzhledem k akceptované hierarchii hodnot.*“ Dále viz také nálezu Ústavního soudu ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94 (použití důkazu anonymního svědka v trestním řízení).

⁵⁷ K tomu je třeba doplnit, že vedle subsumpce a proporcionality je v odborném diskurzu diskutováno také o existenci *analogie* jako třetího a svojí povahou svébytného metodologického postupu, který nemůže být vyjádřen pomocí deduktivního (subsumpce) nebo aritmetického (proporcionalita) schématu, neboť je založen na srovnávání, resp. hledání skutkových podobností právních případů, byť k němu vždy dochází kontextuálně a na pozadí právních principů, které z hlediska účelu ovlivňují nejen tvorbu konkrétních pravidel, ale také jejich dotváření cestou výkladu. Uvedené Alexy ukazuje na známém příkladu H. L. A. Harta ohledně regulace zákazu vjezdu vozidel do parku za předpokladu, kdy bude v jednotlivých případech posuzováno, zda se daný zákaz má vztahovat nejen na motorová vozidla (automobily), ale také třeba na kola nebo motorové skútry. V této souvislosti zdůrazňuje, že soud bude na podkladě srovnání různých okolností případů zohledňovat jak sledovanou ochranu zájmu na pokojném užívání parku (znečištění ovzduší, hluk apod.), tak skutečnost, že má být obecně jeho účelem rekreace obyvatel, k čemuž může docházet mimo jiné jízdu na kole nebo na jiných „vozidlech“. Vyvažování kolidujících principů (zájmů) je proto podle Alexyho předpokladem pro racionální zdůvodnění výsledku, kterého bude srovnáním dosaženo. Z mého pohledu je však označení analogie jako svébytného aplikačního postupu přinejmenším diskutní, protože ve svém důsledku bude řešení odvozováno od nějakého existujícího pravidla, pod které bude po náležitém výkladu (mimo jiné pomocí srovnávání případů a hledání podobností či sdíleného účelu) skutkový stav podřazen. Jinými slovy, nakonec se nějaké obecné a předem stanovené pravidlo deduktivně použije na konkrétní případ. Analogie zde tedy nestojí osamoceně, ale je spíše prostředkem k tomu, aby bylo použití subsumpce v obtížných případech racionálně zdůvodněno. Výjimkou mohou být situace, kdy právní norma řešící podobné případy zcela absentuje, pročež nicméně musí být ona „mezera v zákoně nebo v jiném normativním aktu“ řešena (vyjma případů veřejnoprávního trestání či postihu) na podkladě přílehlajícího právního principu, popř. kolize v úvahu

s opačným přístupem, který je založen na snaze o částečnou syntézu neboli hledání společných znaků obou na první pohled konkurujících způsobů rozhodování právních případů. V této souvislosti Pavel Ondřejek poukazuje na skutečnost, že součástí subsumpce je mimo jiné posuzování toho, zda jsou splněny v hypotéze právní normy vymezené podmínky pro individualizaci pravidla chování v posuzované věci. Podle jeho názoru lze obdobným způsobem uvažovat v situacích ústavněprávního přezkumu nějakého ustanovení zákona, které se svými účinky dotýká ochrany základních práv a svobod. Jako příklad uvádí právní úpravu, která by zakazovala propagaci náboženských symbolů na školách a ve školských zařízeních, což by bylo možné chápat jako konflikt mezi náboženskou svobodou na straně jedné a ochranou veřejného zájmu zachovat nábožensky neutrální vzdělávací prostředí na straně druhé. Na daném příkladu vysvětluje, že ústavněprávní přezkum daného ustanovení spočívá *de facto* v hodnocení stanoveného zákazu buďto jako nepřijatelného omezení náboženské svobody, nebo jako legitimního způsobu k ochraně kolidujícího veřejného zájmu. Jinými slovy, posuzování podmínek pro naplnění hypotézy právní normy probíhá za pomoci principu proporcionality.⁵⁸

Aniž bych měl tendence výše předestřené úvahy zpochybňovat, je třeba připomenout, že se primárně vztahují ke specifické situaci ústavního přezkumu norem, které mají lidsko-právní konotace. Subsumpce je naopak svým způsobem univerzální postup, který umožňuje řešit právní případy různorodého charakteru, včetně takových, které nemají nějaký zvláštní hodnotový rozměr. Pokud si pak odmyslíme proces abstraktní kontroly norem, jsou oba metodologické postupy používány při řešení individuálních právních případů, což znamená, že jsou z povahy věci shodně navázány na konkrétní skutkový stav, který musí být v potřebném rozsahu zjištěn a posouzen. Co je však odlišuje, je myšlenkový postup spojený s provedením právní kvalifikace. Zatímco u subsumpce se jedná o hledání deduktivního řešení na podkladě nějaké konkrétní právní úpravy, byť vyžadující složitější interpretaci za pomoci standardizovaných výkladových metod, je proporcionalita typicky spojena s vyvažováním abstraktních principů, přestože k němu bude zpravidla docházet na pozadí nějaké právní úpravy, ze které jsou dovozovány nároky účastníka řízení spojené s tvrzeným zásahem do jeho základních práv a svobod. Jednoduše řečeno, při uplatnění testu proporcionality není z povahy věci možné učinit právní závěr vycházející přímo z nějakého existujícího pravidla chování, z něhož by bezprostředně vyplývalo, proč bylo rozhodnuto určitým způsobem. Z toho důvodu považuji vzájemné rozlišování těchto metodologických postupů za relevantní, což nic nemění na tom, že oba mají v procesu aplikace práva své místo a použití, a to ve vazbě na povahu projednávaného případu, popř. povahu řešených otázek právního charakteru. Nejedná se tedy o konkurující kategorie, ale spíše dva samostatné metodologické postupy, mezi kterými je z hlediska rozsahu a způsobu použití dán vztah obecnosti a speciality.⁵⁹

Možnost hledání spojnice mezi subsumpcí a proporcionalitou podle mého názoru nespočívá ve způsobu jejich použití, ale spíše v posouzení společné (ne)možnosti dosáhnout

---

připadajících protichůdných principů, čímž se však *de facto* dostáváme do oblasti poměřování neboli proporcionality. K tomu blíže viz ALEXY, R. Two or Three? In: BOROWSKI, M. (ed.). *On the Nature of Legal Principles*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2010, s. 9–18.

⁵⁸ ONDŘEJEK, P. *Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod*, s. 118–119.

⁵⁹ Tento obecný závěr v podstatě nerozporuje ani Pavel Ondřejek, když s odkazem na Thomase Kuhna výslovně uvádí, že princip proporcionality nemění paradigma aplikace práva, ale může být chápán jako jeho specifikum či anomálie. Viz *ibidem*, s. 119.

naprosté objektivizace myšlenkových postupů, což souvisí jak s problematikou předvídatelnosti rozhodování, tak s následnou potřebou přesvědčivosti a „transparentnosti“ jeho výsledku.⁶⁰ Pokud se nejprve opět zaměřím na praktické uplatnění subsumpce při řešení právních případů, je vhodné připomenout, že se ve správní či soudní praxi vyskytují rovněž skutkově a právně natolik jednoduché případy, že aplikujícímu orgánu neumožní nic jiného, než postupovat v souladu s doslovným zněním normativního textu, čímž se sice *ad hoc* stane oním „subsumpčním automatem“, ale s tím rozdílem, že výsledek celého procesu bude pro účastníka řízení z objektivního hlediska předvídatelný a z pohledu soudu jednoznačně zdůvodnitelný, a to bez nutnosti použití sofistikované právní argumentace. Na druhou stranu se při aplikaci právních norem setkáme rovněž s případy, které vyjma obtíží při zjišťování a hodnocení skutkového stavu (ve vazbě na již diskutované procesní zásady) vyvolávají potřebu použití nejen jazykového výkladu, ale také dalších výkladových metod. Často k tomu dochází za předpokladu, že není vlivem abstraktnosti právní úpravy na první pohled zřejmé, zda lze projednávaný a nikoliv „typový“ případ podřadit pod podmínkovou část právní normy, zpravidla vlivem výskytu neurčitých právních pojmů, vyžadujících individuální dotvoření pravidla, které bude reflektovat mimo jiné účel právní regulace a specifické okolnosti případu. Z teoretického hlediska lze hovořit o otevřené textuře práva, která poskytuje rozhodujícímu orgánu prostor k tomu, aby volil mezi více možnostmi výkladových řešení, přestože samozřejmě musí svoji volbu řádně zdůvodnit. V důsledku toho je zajištěna nezbytná míra flexibility práva, protože není možné do zákona pojmut všechny myslitelné situace, na které by měla právní norma dopadat.⁶¹ Na druhou stranu se tím logicky oslabuje předvídatelnost rozhodování,⁶² protože účastník řízení nemůže s jistotou očekávat, že aplikující orgán se přikloní právě k jednomu z výkladů či řešení případu přicházejících v úvahu. Zákonodárce samozřejmě může souběžně existující zájmy v podobě právní jistoty a flexibility práva částečně korigovat, a to nejen za pomoci legálních definic nebo taxativních či demonstrativních výčtů v právních předpisech, ale rovněž objasněním svého záměru v důvodové zprávě, která může skrze užití historického výkladu „manévrovací prostor“ příslušného orgánu veřejné moci usměrňovat. Nezpochybnitelný však podle mě zůstává fakt, že subsumpce umožňuje pouze v omezeném rozsahu použití čistě logicko-deduktivního postupu, jehož výsledek je spolehlivě předvídatelný, přičemž po rozhodujícím orgánu nevyžaduje sofistikovanou argumentaci nad rámec normativního textu, tedy takovou, na základě které jsou úvahy stran řešení „složitého“ případu přezkoumatelné a z pohledu účastníka řízení „transparentní“.⁶³

⁶⁰ Z procesněprávního hlediska je v tomto směru významný zejména již zmíněný požadavek přezkoumatelnosti rozhodnutí.

⁶¹ Na nezbytnost určité míry neurčitosti právní regulace ostatně upozorňuje také Lukáš Hlouch, když uvádí: „Na druhé straně však právní život sám přináší situace, kdy vágnost užitých formulací způsobuje onu představu ‚gumových‘, ‚elastických‘ či ‚pružných‘ (plastických – tedy tvárných) právních konstrukcí, které se umí lépe přizpůsobit potřebám skutečných životních příběhů, pro něž jsou právo tvůrcem konstruovány. Proto lze nepochybně tvrdit, že vágnost může být chápána též jako žádoucí vlastnost výrazu práva, ba dokonce jako komplementární princip doplňující právně-politický požadavek určitosti a srozumitelnosti právních textů. Řečeno velmi diplomaticky, právo potřebuje být určité i neurčité, tak jak to vyžadují situace, které jsou jím regulované.“ Viz HLOUCH, L. Neurčitost jako vlastnost právních pojmů. *Ratio Publica*. 2022, č. 2, s. 80–81.

⁶² Záměrně používám pojem předvídatelnost rozhodování jako dílčí projev právní jistoty, protože procesní zásada legitimního očekávání se primárně týká požadavku, aby při rozhodování skutkově shodných nebo podobných případů nevznikaly nedůvodné rozdíly (viz také § 2 odst. 4 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů), jedná se tedy v určitém slova smyslu o kontinuitu rozhodování ve vztahu k otázkám, které již byly dříve řešeny.

⁶³ K tomu také viz KOLLER, P. *Theorie des Rechts: Eine Einführung*, s. 202–203.

Otázka předvídatelnosti a transparentnosti je diskutována rovněž ve vazbě na uplatnění testu proporcionality jakožto metodologického nástroje k řešení případů založených na kolizi lidských práv a svobod, popř. veřejných zájmů. V tomto směru je problém subjektivity rozhodování spojen zejména s posledním krokem daného testu, tedy se samotným vyvažováním neboli proporcionalitou v užším slova smyslu. Někteří autoři poté argumentují tím, že nelze dospět k řešení kolize principů, které by bylo racionální, nikoliv libovolné nebo založené na obecně uznávaných zvycích či hierarchiích.⁶⁴ Uvedenému přístupu či stanovisku se snaží oponovat Robert Alexy, když zdůrazňuje možnost využití výsledků aplikace principu proporcionality v soudním rozhodování, a to konkrétně v judikatuře německého Spolkového ústavního soudu. Na podkladě několika významných rozhodnutí ukazuje, že je zejména v některých případech možné vytvořit určitou škálu či stupně závažnosti zásahu do chráněných práv či statků,⁶⁵ a to v úrovni „lehká“ (*light*), „střední“ (*moderate*) a „vážná“ (*serious*). Posouzení intenzity se má odvíjet jak od skutkových okolností případu, tak od povahy kolidujících práv či veřejných zájmů.⁶⁶ K tomu Alexy dodává, že lze uvažovat o redukci, nebo naopak rozšiřování dané škály, tedy koncipování dalších stupňů závažnosti nebo intenzity, přestože sám nepovažuje takové směřování za vhodné, neboť by vytvořilo či spíše prohloubilo problémy spojené s orientací, tedy určením a zdůvodněním, jaká míra závažnosti byla v konkrétním případě naplněna.⁶⁷

Ve snaze čelit namítané iracionalitě způsobu uplatnění principu proporcionality Alexy dále koncipuje tzv. vážící formuli a její specifické varianty (ve vazbě na vyšší abstraktní váhu některých principů),⁶⁸ jejichž smyslem je konkrétní myšlenkový postup poměřování blíže objasnit. Za tímto účelem používá vzorce, které mají za pomoci proměnných v rovnici znázornit argumentační postup při vyvažování v kolizi stojících principů. Jednotlivé proměnné poté *de facto* vyjadřují kritéria poměřování, přičemž jejich číselné vyjádření má pouze symbolickou hodnotu, protože reprezentuje předpoklady pro řešení

⁶⁴ Za jednoho ze zastánců daného přístupu či kritiky lze označit rovněž Jürgena Habermase, který výslovně hovoří o iracionalitě zdůvodnění výsledku poměřování, když uvádí: „Protože normy a principy si mohou na základě svého deontologického charakteru nárokovat univerzální závaznost, a ne jen zvláštní preferenci, mají větší ospravedlňující sílu než hodnoty. Hodnoty musí být případ od případu uváděny do tranzitivního uspořádání s jinými hodnotami. Protože v tomto směru neexistují racionální standardy, vážení probíhá buď arbitrárně, nebo nerefektovaně, podle obvyklých standardů a hierarchií.“ (překlad autora). Viz HABERMAS, J. *Between Facts and Norms. Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge: The MIT Press, 1996, s. 259.

⁶⁵ Mezi tyto kategorie lze zahrnovat jak statky materiální neboli vyčíslitelné cenou, tak statky duchovní, jako jsou například práva osobnostní povahy. Viz také ČERVÍNEK, Z. Alexyho teorie proporcionality: kritická reflexe. *Právník*. 2020, roč. 159, č. 12, s. 911–912.

⁶⁶ ALEXY, Robert. *On Balancing and Subsumption. A Structural Comparison*, s. 436–439.

⁶⁷ *Ibidem*, s. 443.

⁶⁸ V tomto směru lze poukázat zejména na význam práva na život a lidské důstojnosti. Jak uvádí Alexy, lidská důstojnost má více významů, přičemž může být chápána rovněž jako abstraktní právní princip, kterému je třeba ve vazbě na uplatnění vážící formule přisuzovat větší váhu, což v jejím případě vytváří sklony k určité absolutizaci, o které však nelze rovněž s odkazem na rozhodování německého Spolkového ústavního soudu hovořit, protože zásahy do lidské důstojnosti určité intenzity připouští, a to ve vazbě na ochranu jiných chráněných hodnot, resp. veřejných zájmů. V této souvislosti nicméně Alexy zdůrazňuje, že je třeba specificky pojímat případy tragických nebo extrémních zásahů do lidské důstojnosti (popř. také práva na život), a to například v podobě mučení teroristy za účelem odhalení bomby nebo sestřelení uneseného letadla s pasažéry, které by mohlo být použito jako zbraň. Jedná se totiž o situace, kde budou proměnné na straně lidské důstojnosti naplněny v nejvyšší hodnotě, protože lze o legitimitě takového zásahu uvažovat pouze tehdy, pokud bude kolidující princip rovněž naplněn v maximální míře. V opačném případě by se podle Alexyho jednalo o zásah protiústavní. Blíže viz ALEXY, R. Lidská důstojnost a princip proporcionality. *Právník*. 2015, roč. 154, č. 11, s. 867–878.

vzniklé kolize, které mají ve skutečnosti povahu úsudků o stupních intenzity posuzovaného zásahu.⁶⁹

Jedná se pouze o velmi stručné představení významu vážící formule, které je však ve vztahu k tématu tohoto článku postačující k demonstraci toho, že Alexy skrze vytvoření matematicky znázorněného mechanismu výpočtu usiluje o určitou formu racionalizace myšlenkových postupů soudců řešících případy lidskoprávního charakteru. Přijaté rozhodnutí je pak výsledkem konkrétního použití vážící formule, jehož popis v odůvodnění rozhodnutí umožňuje ze strany účastníků řízení nebo dalších orgánů či osob zpětnou rekonstrukci úvah a závěrů ohledně toho, proč jeden princip převážil nad druhým. Podle Tomáše Korefa je však vhodné vnímat test proporcionality spíše jako nástroj zdůvodnění přijatého řešení než jako postup, na základě kterého soudce ke svému rozhodnutí skutečně dospívá. V tomto ohledu zdůrazňuje význam intuice, když soudce při posuzování případů, na které právní řád neposkytuje jednoznačnou odpověď, nepostupuje deduktivně, tedy od premis k závěru, ale naopak si nejprve učiní počáteční úsudek o řešení lidskoprávní kolize, respektive o ústavnosti či neústavnosti opatření nebo zásahu, kterým bylo do jednoho z kolidujících principů zasaženo.⁷⁰ Jedná se nicméně pouze o předběžný úsudek ve smyslu derivativní ústavní normy,⁷¹ která ve vazbě na posuzovaný skutkový stav stanovuje, proč byl jeden princip upřednostněn před druhým principem. Test proporcionality poté slouží za účelem následného ověření, zda byl intuitivně učiněný úsudek správný, respektive zda je přijaté řešení racionálně zdůvodnitelné.⁷²

Souhlasím s tím, že soudce přistupuje (podobně jako u subsumpce) rovněž k těmto druhům případů nejen s jistým předporozuměním, ale také s určitou představou o možném výsledku, popř. argumentech, které by mohly svědčit ve prospěch jednoho nebo dru-

⁶⁹ Podrobněji ke struktuře vážící formule a jejích komponentů viz ALEXY, Robert. *On Balancing and Subsumption. A Structural Comparison*, s. 443–448.

⁷⁰ Teoretickým východiskem je využití abdukce, která je vedle dedukce a indukce řazena mezi základní způsoby uvažování, byť je ve vztahu k řešení právních případů mnohdy opomíjena. Zatímco dedukce vždy spočívá v aplikaci obecného pravidla v konkrétním případě, je indukce založena na vytvoření pravidla na základě pozorování jednotlivých případů, přičemž pravdivost takto učiněného závěru se odvíjí od velikosti pozorovaného vzorku, resp. od množství zohledňovaných případů. Abdukce má sice rovněž empirický základ, protože se odvíjí od pozorování nějakých skutečností, ale jejím cílem je vytvoření či generování vlastní hypotézy, která má potenciál nejlépe či nejvhodněji vysvětlit pozorované jevy a fakta. Jak poté vysvětluje Katarzyna Żák Krzyżanková, abdukcí lze v právu využít jak při zjišťování skutkového stavu, tak při právní kvalifikaci. Vytvoření hypotézy ve smyslu předběžného úsudku totiž mimo jiné usměrňuje proces dokazování rozhodných skutečností a současně umožňuje přijetí právní kvalifikace, která nejvíce připadá v úvahu (při zohlednění odlišné pozice či role soudce a třeba právního zástupce). V neposlední řadě má abdukce svůj význam pro interpretaci rozhodné právní úpravy (právních norem), když umožňuje zejména v případech jazykové neurčitosti normativního textu učinit hypotézu o jednom nebo více možných interpretačních závěrech, které pak budou ověřovány či selektovány na základě dalších výkladových metod. K užití abdukce v právu blíže viz ŽÁK KRZYŻANKOVÁ, K. K roli abdukce v právním myšlení aneb jak poznatky o abdukcí mohou zvýšit pro-systémovost interpretace a aplikace práva. *Acta Universitatis Carolinae – Juridica*. 2019, roč. 65, č. 4, s. 82–87.

⁷¹ Za derivativní ústavní normu můžeme obecně považovat takovou normu, která neplyne přímo z dikce normativního textu ústavněprávního charakteru, ale jejíž existence nebo implicitní zakotvení může být za pomoci odpovídajících argumentů racionálně zdůvodněno. V podmínkách konkrétního ústavněprávního případu lze proto za derivativní ústavní normu považovat rovněž pravidlo získané kontextuálním poměřováním v kolizi stojících principů, pod které lze poté posuzovaný skutkový stav de facto podřadit. V této souvislosti pak Alexy hovoří o ústavní derivativní normě doslova jako o precedentu, který má argumentační základ, protože může být na podkladě jiných (později uplatněných) argumentů zrušen, resp. překonán. Viz ALEXY, R. Proportionality, Constitutional Law, and Sub-Constitutional Law: A Reply to Aharon Barak. *International Journal of Constitutional Law*. 2018, Vol. 16, No. 3, s. 875–878.

⁷² KOREF, T. Abduktivní úsudek při rozhodování kolizí základních práv. In: ŽÁK KRZYŻANKOVÁ, K. a kol. (eds). *Lidská práva na roz(s)cestí*. Praha: Auditorium, 2022, s. 180–184.

hého z kolidujících principů, což mu umožňuje učinit si předběžný úsudek ať už o konkrétním výsledku, anebo o více konkurujících řešeních, která podle jeho názoru připadají do úvahy. Ať už však budeme test proporcionality chápat jako cestu k nalezení rozhodnutí, nebo jako pouhý nástroj k ověření již dříve (intuitivně) učiněného závěru, nic to nemění na tom, že podrobnější a na skutkový stav navázané přiblížení jeho použití v odůvodnění rozhodnutí povede v obou případech ke zvýšení racionality a celkové „transparentnosti“ přijatého výsledku, což je z pohledu účastníka řízení nepochybně žádoucí.

Na druhou stranu nelze racionalitu a transparentnost rozhodnutí ani ve věci kolize právních principů zaměňovat s jeho předvídatelností, kterou lze chápat tak, že řešení případu je možné dopředu s určitou mírou spolehlivosti dovodit, nebo dokonce objektivizovat. Podobně jako u subsumpce spatřuji problém v tom, že lidskoprávní případy mohou mít různou podobu, a to nejen ve vazbě na rozmanitý a stále se utvářející katalog základních práv a svobod, ale rovněž proto, že jejich kolize navzájem nebo vůči veřejným zájmům mohou vytvářet různé skutkové situace, jejichž řešení je značně individuální, tedy těžko předvídatelné. Za účelem zmírnění těchto projevů může sloužit určitá forma kategorizace, což by znamenalo, že jednotlivým právním principům by byla předem stanovena odlišná abstraktní váha či míra důležitosti. Dané řešení nicméně kritizuje Tomáš Lalík, když ve vazbě na problematiku (ne)souměřitelnosti hodnot mimo jiné namítá, že vytváření různých kategorií lidský práv a svobod, včetně jejich hierarchizace pro účely řešení kolize právních principů, není optimální, protože má za následek rozhodování podle předdefinovaných parametrů, což potlačuje roli soudců a neumožňuje jak řádně zohledňovat specifické okolnosti případu, tak zachovat potřebnou míru flexibility práva.⁷³

Podle mého názoru lze souhlasit s tím, že představa, aby každému lidskému právu, svobodě nebo veřejnému zájmu byla dopředu a na neměnném základě přidělena číselně nebo jinak vyjádřená hodnota váhy nebo důležitosti, přičemž soudce by jen dosadil do rovnice dopředu známé proměnné, je utopická. Důvodem je nejen pestrost výskytu veřejných zájmů a neuzavřenost katalogu základních práv a svobod,⁷⁴ ale také skutečnost, že v rámci jednotlivých „kategorií“ lidských práv a svobod by bylo obtížné jejich abstraktní váhu navzájem stanovit.⁷⁵ Kromě toho nelze opomenout, že v praxi běžně dochází ke kolizi stejných lidských práv, například práva na soukromý a rodinný život dvou různých osob, kde se řešení případu bez důsledného zohlednění kontextu v podstatě neobejde. Na druhou stranu připomínám, že již v současné době existují hodnoty, kterým je přisuzován dokonce absolutní charakter, tedy bez možnosti vyvažování s jinými hodnotami, popř. právy nebo veřejnými zájmy. Typickým příkladem je absolutní zákaz uvěznění pro dluh ve smyslu neschopnosti dostát svému smluvnímu závazku, který je závazně stanoven v Protokolu č. 4 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.⁷⁶ Přestože by bylo nepochybně možné argumentovat tím, že uvedený zákaz je mimo jiné v rozporu se

⁷³ LALÍK, T. Vyvažovanie – nesúmerateľnosť, racionalita a tragédia. *Ratio Publica*. 2021, č. 1, s. 73.

⁷⁴ V tomto směru hraje podstatnou roli zejména modernizace společnosti a vývoj nových technologií, které mají zásadní dopad do života jednotlivců, včetně související potřeby náležité ochrany.

⁷⁵ To samozřejmě nepochybně potvrzuje skutečnost, že obecně bude přisuzována jiná abstraktní váha právům občanským a politickým oproti právům sociálním, jejichž univerzální charakter a garance jako lidských práv jsou obecně problematické. K povaze a struktuře sociálních práv blíže viz HAPLA, M. *Lidská práva bez metafyziky: legitimita v (post)moderní době*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 45–48.

⁷⁶ Zákaz uvěznění pro dluh pak samozřejmě nevylučuje odnětí svobody za specifických okolností, zejména za situace, kdy byl vznik dluhu následkem podvodu. Viz Protocol No. 4 to the Convention [online]. *Council of Europe* [cit. 29. 3. 2023]. Dostupné z: <<https://www.coe.int/en/web/echr-toolkit/protocol-4>>.

zájmem věřitelů či obecně společnosti, aby byly nastaveny dostatečně efektivní právní postihy motivující dlužníka ke splnění závazku, může se dlužník jeho absolutní povahy dovolávat a příslušné orgány ho musí respektovat. Jiným příkladem může být zákaz mučení, který je zakotven hned v několika mezinárodních dokumentech⁷⁷ a jehož absolutní charakter byl opakovaně potvrzen judikaturou Evropského soudu pro lidská práva.⁷⁸ Stejně jako výše, také v tomto případě si lze představit různé morální a právní argumenty proti striktní koncepci a pojetí zákazu mučení, zejména za předpokladu, že by mělo sloužit k záchraně života jiných osob. Jednalo by se však ve vztahu k případnému vyvažování o onen excesivní zásah do lidské důstojnosti⁷⁹, která je v určitém významu považována za východisko soudobého systému lidskoprávní ochrany, ačkoliv nejsou její hranice výjma zákazu mučení a jiných explicitně stanovených zásahů jednoznačně stanoveny.^{80, 81} Jinak je to v případě práva na život, které sice nelze považovat za absolutní, ale přesto ho není možné hodnotově ztotožňovat s jinými lidskými právy či svobodami, u kterých jsou podmínky pro vyvažování stanoveny abstraktnějším způsobem, a to typicky skrze individuální posuzování, zda je přijaté opatření v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost nebo ochranu veřejného zdraví a mravnosti.⁸² Za nepřijatelné porušení práva na život lze naopak považovat *de facto* jakékoliv situace, které nespádají pod zákonem výslovně stanovené výjimky související především s ochranou života jiných osob.⁸³ Již z toho lze podle mého názoru usuzovat, že systém lidskoprávní ochrany je z hodnotového hlediska alespoň částečně (ve prospěch některých hodnot) vnitřně diferenciován, přičemž by tomu tak z rozumných důvodů mělo být, ať už cestou všeobecného zakotvení v právních dokumentech, anebo *ad hoc* přiřazováním vyšší abstraktní váhy či důležitosti při soudním rozhodování konkrétních případů. Ačkoliv tímto nechci zpochybnit, že lidská práva a svobody mají ve svém souhrnu umožnit realizaci různých složek osobnosti člověka jako svobodné bytosti, je pochopitelné, že bez náležité ochrany jeho samotné (biologické) existence a integrity nemá ochrana soukromí, svobody projevu nebo dalších hodnot své reálné opodstatnění. Hypoteticky je navíc absurdní uvažovat o možnosti poměrování práva na život například s právem na soukromí nebo se svobodou projevu. Nelze totiž považovat za oprávněný výkon práva někoho na soukromí nebo svobodu projevu, když jiného usmrtí proto, že chtěl tímto vyjádřit subjektivní pocit bezvýznamnosti jeho života, anebo řešit situaci, kdy ho daná osoba každý den pozorovala a bez souhlasu natáčela přes okna sousedního domu, čímž mu neoprávněně zasahovala do soukromí. V uvedených situacích by totiž vyvažování principů patrně vůbec nenastalo, protože by nebyly splněny ani předcházející kroky

⁷⁷ Na evropské úrovni daný zákaz vyplývá zejména z čl. 3 ve spojení s čl. 15 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, popř. také z Úmluvy o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

⁷⁸ Guide on Article 3 of the European Convention on Human Rights – Prohibition of Torture [online]. *Council of Europe*. 31. 8. 2022 [cit. 29. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_3_ENG.pdf>.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ K různé povaze lidské důstojnosti viz např. HORÁK, F. Lidská důstojnost v ústavním právu: legitimní argument nebo axiom? *Jurisprudence*. 2017, č. 4, s. 3–14.

⁸¹ S ohledem na nemožnost vyvažování s jinými hodnotami lze proto dospět k závěru, že výše uvedené (absolutní) zákazy lze za současného právního stavu aplikovat na jednotlivé případy nikoliv za pomoci proporcionality, ale spíše subsumpce, tedy ve smyslu logického vyplývání.

⁸² K tomu srov. např. čl. 16 odst. 4, čl. 17 odst. 4 nebo čl. 20 odst. 3 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

⁸³ Uvedené lze dovozovat již z dikce čl. 6 odst. 4 Listiny.

testu proporcionality. Pokud se nějaké „vyvažování“ v neprospěch práva na život reálně nabízí, bude to zejména za situace, kdy bude jeho porušením usilováno o ochranu života nebo zdraví jiných osob, popř. ochranu vybraných veřejných zájmů, a to ve vazbě na okolnosti případu, na čemž je ostatně současná právní úprava založena.⁸⁴ Uvedené (hypotetické) příklady nicméně nesouvisí výlučně s otázkou (ne)souměřitelnosti některých hodnot či základních práv, ale otevírají rovněž možnost zkoumání legitimacy výkonu práva jako podmínky ústavnosti. Jinými slovy, ne každý domnělý výkon (základního) práva musí požívat právní ochrany, pakliže ze své podstaty odporuje nejen jejímu účelu, ale také hodnotovému systému lidských práv a společnosti jako takové.⁸⁵ Pozitivní právo a judikatura ostatně výslovně pamatují na situace, kdy nějaké jednání nelze podle individuálních okolností považovat za výkon práva, ale naopak jeho zneužití, které nepožívá právní ochrany.⁸⁶ Ačkoliv se lze v současné době setkat spíše s uplatňováním daného institutu ve vazbě na obcházení prostého zákona nebo účelové či obstrukční zneužívání procesních práv,⁸⁷ nelze vyloučit, že se jedná o problematiku, která bude mít v budoucnu aplikačně daleko širší význam. Jinými slovy, může být zásadní rovněž pro řešení naznačených případů ústavněprávního charakteru a související užití testu proporcionality, což nicméně vyvolává potřebu dalšího zkoumání a vedení odborné diskuze.

Lze tedy shrnout, že při řešení právních případů je nutné rozlišovat mezi předvídatelností rozhodnutí na straně jedné a jeho následným racionálním zdůvodněním na straně druhé. Co se týče otázky předvídatelnosti jako projevu právní jistoty, je problematická jak u subsumpce, tak proporcionality, pakliže se jedná o „složitější případy“, které buďto neumožňují jednoduché podřazení skutkového stavu pod právní normu, anebo nespočívají v řešení kolize právních principů, u kterého by bylo možné uvažovat o určité formě objektivizace výsledku proto, že jednomu z kolidujících principů byla předem přisouzena vyšší abstraktní váha či míra důležitosti.⁸⁸ Otázka předvídatelnosti se pak nepřímo promítá také do způsobu zdůvodnění přijatého řešení, které bude muset spočívat v sofistikované argumentaci zejména za předpokladu, že v úvahu přicházelo více výkladových závěrů, popř. se jednalo o kolizi právních principů, u kterých nelze *a priori* uvažovat o přiřazené absolutní nebo vyšší abstraktní váhy jednomu z nich, pročež musí být převáženi jednoho nad druhým přesvědčivě zdůvodněno, a to při důsledném zohlednění individuálních okolností případu.

⁸⁴ Kromě již výše odkazovaného článku Listiny lze poukázat na přílehlavé okolnosti vylučující protiprávnost (zejména ve smyslu nutné obrany nebo oprávněného použití zbraně) podle § 29 a § 32 trestního zákoníku, popř. na související podmínky použití zbraně policistou podle § 56 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁵ Význam společenského dobra nebo užitku při posuzování individuální povahy lidských práv a jejich ochrany, včetně specifického významu práva na vlastní zachování a obranu, lze ostatně pozorovat také v přístupech klasických myslitelů, čímž se z historické perspektivy podrobněji zabývá rovněž Martin Abel ve svém nedávno publikovaném článku. Blíže viz ABEL, M. Is Individualism the Intrinsic Quality of Natural Rights? *Ratio Publica*. 2022, No. 1, s. 17–19.

⁸⁶ K tomu srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 4 Afs 137/2016: „[...] zneužitím práva je situace, kdy někdo vykoná své subjektivní právo k neodůvodněné újmě někoho jiného nebo společnosti a zdánlivě dovoleným chováním ve skutečnosti dosahuje výsledku nedovoleného. Právo musí předkládat svým adresátům racionální vzorce chování, které slouží k rozumnému uspořádání společenských vztahů. Smyslu práva proto odpovídá jen taková aplikace právního předpisu, která uvedené uspořádání vztahů ve společnosti respektuje. Výkonu práva, který je vlastně jeho zneužitím, proto soud nemůže poskytnout ochranu.“

⁸⁷ Viz např. rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 5. 2022, sp. zn. 4 Afs 376/2021, ze dne 7. 12. 2007, sp. zn. 1 Afs 35/2007, ze dne 26. 5. 2016, sp. zn. 1 As 157/2015, nebo rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích ze dne 15. 7. 2020, sp. zn. 52 A 100/2019.

⁸⁸ Jak jsem již konstatoval výše, považuji to ve vztahu k některým právním principům za legitimní a opodstatněné.

Závěr

V tomto článku jsem se zabýval metodologickou stránkou procesu aplikace práva. Mým cílem bylo nejen zkoumat celkovou podstatu řešení právních případů, ale také představit a porovnat povahu a způsob použití subsumpce a proporcionality jakožto dvou základních metodologických postupů. Za tímto účelem jsem nejprve věnoval pozornost vymezení jednotlivých rovin právních případů a jejich kategorizaci. V tomto ohledu jsem zdůraznil, že rozlišování mezi skutkovými a právními aspekty případu je zcela zásadní, protože se odráží jak ve specifických postupech orgánů aplikujících právo, tak v souvisejících procesních aspektech a možnostech samotných účastníků řízení. Co se pak týče kategorizace jednoduchých a složitých případů, bylo mým záměrem zdůraznit, že jejich klasifikace není založena pouze na tom, zda je případ řešen jedním nebo druhým metodologickým postupem (subsumpcí nebo proporcionalitou), protože oba z nich mohou být a pravidelně jsou spojeny s nějakým argumentačním problémem.

Ve druhé části textu jsem se již zaměřil na samotné vymezení podstaty subsumpce jakožto postupu, který je principiálně založen na logickém vyplývání. V této souvislosti jsem na podkladě výše uvedeného rozlišování skutkové a právní roviny identifikoval problematické aspekty, které mohou být s řešením případů tohoto druhu běžně spojovány. Na základě toho jsem chtěl ukázat, že podřazení skutkového stavu pod právní normu ve smyslu právního sylogismu zpravidla předchází mnohdy komplikovaný proces spočívající v selektivním zjišťování rozhodných skutečností, a to při důsledném zohlednění různých procesních zásad ovládajících jednotlivá právní odvětví. Kromě toho bude aplikující orgán mnohdy čelit rovněž problémům právního charakteru, když bude muset za pomoci standardizovaných výkladových metod přesvědčivě vyargumentovat, zda dané pravidlo chování na jím projednávaný případ dopadá, či nikoliv. Následně jsem již věnoval pozornost principu proporcionality, který má své hodnotové základy mimo jiné v rozlišování povahy střetu norem a střetu právních principů, mezi kterými nemůže z povahy věci docházet k logickým rozporům. To se pak odráží v potřebě vytvoření jiného metodologického postupu, který má v klasickém provedení podobu třístupňového textu proporcionality. Na podkladě doktríny jsem proto provedl nejen vymezení podstaty a významu jednotlivých kroků či v rámci nich zohledňovaných kritérií, ale také snahy o hledání cest k předvídatelnosti rozhodnutí a ke zdůvodnění racionality použité argumentace, na které by mělo být použít principu proporcionality při řešení (lidsko)právních případů založeno. V tomto ohledu jsem dospěl k závěru, že povahové rozdíly mezi proporcionalitou a subsumpcí nelze zcela překonat. Určitou spojnicí lze spatřovat spíše v tom, že použití obou těchto metodologických postupů je až na případy ryzího právního sylogismu a řešení kolize „nesouměřitelných“ právních principů vždy spojeno s určitou nepředvídatelností konečného rozhodnutí, čímž se jen zesiluje požadavek na jeho náležitě a racionálně zdůvodnění, byť bude z povahy věci vždy vykazovat určitou míru subjektivity.

Methodology of Solving Legal Cases: Subsumption v. Proportionality

Jakub Valc (<https://orcid.org/0000-0002-4080-2679>)

Abstract: The application of law is typically associated with the resolution of legal cases by courts and other public authorities, which are empowered by law to authoritatively hear and decide disputes and legal matters of various kinds. From a methodological point of view, the application of law is most often associated either with a logical-deductive procedure in the form of subsumption or with the application of rational argumentation in the form of the proportionality test. My intention will be to delineate not only the nature and differences of these two procedures, but also to examine the common features that can be attributed to them under certain conditions.

Keywords: application of law, legal case, methodology, subsumption, proportionality